

<http://www.diva-portal.org>

Postprint

This is the accepted version of a chapter published in *10 år med regionala kollektivtrafikmyndigheter: Perspektiv på styrning, geografi och planering i ljuset av omskalning*.

Citation for the original published chapter:

Andersson, I., Hermelin, B. (2026)

Om samverkan i forskningen: erfarenheter från referensgruppsarbete

In: Ida Andersson (ed.), *10 år med regionala kollektivtrafikmyndigheter: Perspektiv på styrning, geografi och planering i ljuset av omskalning* (pp. 179-187). Örebro:

Örebro universitet

Kulturgeografiska perspektiv

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-128251>

Kapitel 9. Om samverkan i forskningen: erfarenheter från referensgruppsarbete

Ida Andersson & Brita Hermelin

Sammanfattning

Detta kapitel reflekterar över samverkan mellan forskning och praktik genom erfarenheter från arbetet med projektets referensgrupp. Samverkan har varit ett genomgående tema i antologin, både som empiriskt studieobjekt i relation till regional kollektivtrafik och som organisatorisk princip för forskningsprojektet genom att arbeta med en referensgrupp jämte forskningen. Kapitlet tar sin utgångspunkt i en iakttagelse av att referensgrupper är vanliga i samhällsorienterad forskning, men att det saknas mer utvecklade metodologiska resonemang kring deras funktion, värde och organisering. Med inspiration från teorier om transdisciplinär kunskapsproduktion diskuteras referensgruppen som en arena där forskningens analytiska och teoretiska perspektiv möter praktikens erfarenhetsbaserade kunskap. Kapitlet visar hur dialogen mellan forskare och praktiker bidragit till att utveckla systemkunskap, målkunskap och transformationskunskap i projektet, samtidigt som forskningens självständighet och ansvar enligt god forskningssed upprätthållits. Referensgruppen har fungerat som bollplank i frågor som rört forskningsdesign, val av fall, tolkning av resultat samt strategier för spridning och nyttiggörande av resultat.

Genom att sammanfatta referensgruppsdeltagarnas egna reflektioner synliggör kapitlet hur deltagandet bidragit till kompetensutveckling, nya nätverk och fördjupade kunskaper. Samtidigt pekas organisatoriska faktorer ut som avgörande för referensgruppens värdeskapande, såsom tydlig struktur, regelbundenhet, förberedande material och respekt för deltagarnas tid. Kapitlets slutsats är att referensgruppsarbete med fördel kan förstås som en transdisciplinär kunskapsprocess, där formerna för samverkan är avgörande för forskningens relevans och samhälleliga genomslag. Därmed knyter kapitlet samman antologins tematik kring styrning, samverkan och kunskap och pekar fram mot behovet av mer reflekterade och systematiserade former för samproduktion av kunskap i forskning om komplexa samhällsutmaningar.

Inledning

Samverkan mellan olika aktörer och på olika nivåer har varit ett återkommande tema för forskningen i vårt projekt, där vi bland annat har försökt förstå hur RKM, kommuner och andra aktörer samverkar med varandra för att hitta lösningar för regional kollektivtrafik och förmåga att planera för hållbara persontransporter (se kapitel 1). Samverkan har även varit en modell för projektets organisation, där forskningen under arbetets gång har fört dialoger med en referensgrupp bestående av personer med olika kompetenser inom forskning och praktik med relevans för regional kollektivtrafik.

Att arbeta med en referensgrupp i ett forskningsprojekt är mycket vanligt. Inte sällan ställer forskningsfinansiärer krav på att det ska finnas med en referensgrupp i ett projekt för att finansiering ska beviljas. Emellertid är det vår erfarenhet att det saknas mer precisa specificeringar av vad referensgrupper förväntas bidra med. Mer generellt tycks det råda enighet om att en referensgrupp ska bidra med kvalitetssäkring, omvärldsbevakning och nyttiggörande av forskning hos olika samhällsaktörer. Referensgrupper kan betraktas som dialogpartners snarare än samverkanspartners som kopplar till principen om forskningens självständighet, som innebär att forskarna är fria att formulera egna, självständiga frågeställningar, samt sprida forskningsbaserade resultat. Detta är en frihet som är kopplad till forskarnas ansvar att följa, värna och främja god forskningssed (Vetenskapsrådet, 2024).

Den extensiva praktiken med att organisera referensgrupper kopplat till forskningsprojekt är sålunda i obalans med avsaknaden av texter om metod och forskningsdesign som resonerar om detta. Det har motiverat oss att skriva det här kapitlet som syftar till att lyfta fram och diskutera några grundläggande principer för vad en referensgrupp kan vara och vilka värden det kan skapa. Det här kapitlet bygger på erfarenheter som medlemmar i referensgruppen har delat med sig av samt forskarnas reflektioner och erfarenheter. Vi hoppas att den här beskrivningen av dialoger med en referensgrupp som vi upplevt har bidragit till en givande kunskapsprocess kan inspirera och nyttjas av både forskare och praktiker i framtida arbeten med referensgrupper i forskning.

I det här projektet har vår referensgrupp utgjorts av fem personer: Två forskare och tre praktiker. Det är praktikernas roll och perspektiv i referensgruppen som vi fokuserar på här. Tillsammans representerar de en intresseorganisation samt offentlig sektor (från regional respektive nationell nivå). De har kunskap om kollektivtrafikbranschen, regional planering av kollektivtrafik samt statens roll i kollektivtrafikplanering. Referensgruppen har utgjort ett bollplank för forskarna och en resurs för olika frågor som dykt upp under projektets gång. Detta har exempelvis berört frågor om datainsamling som val av fallstudieområde eller personer att intervjua, tolkning av resultat och analys i relation praktiken, och strategier kring spridning av projektets resultat och publikationer.

Ett litet men konkret exempel på hur referensgruppen har påverkat projektet handlar om denna antologi, där referensgruppen framförde övertygande argument om värdet för praktiker att även distribuera antologi i tryckt format och inte bara elektroniskt vilket var planen från början. Som en av referensgruppsdeltagarna sa ”om den här boken kan ligga på ett bord hos oss på jobbet, så att man kan bläddra i den, då är det mycket större chans att folk läser den än om den bara finns digitalt någonstans på webben”. Sagt och gjort, efter den diskussionen med referensgruppen beslutade vi om att även trycka antologin för att möjliggöra olika slags spridning av resultaten.

Referensgrupper och transdisciplinär kunskap

Att samverka mellan forskning och praktik på detta sätt i en referensgrupp kan ses i ljuset av en bredare diskussion kopplad till perspektiv på transdisciplinär kunskap (Mobjörk, 2010; Pohl, Krütli och Stauffacher 2017). Inte minst inom frågor som rör komplexa samhällsutmaningar, liksom utvecklingen av kollektivtrafik där många aktörer och samband ingår, behövs olika typer av kunskap. Transdisciplinär kunskap är en form som har definierats i kontrast till kunskap som skapas genom mångvetenskap och tvärvetenskap. *Mångvetenskap* innebär att flera discipliner är med och studerar en fråga, men ofta var för sig och sen jämför man resultaten mellan varandra. Detta ger en bred förståelse för olika frågor, men har inte någon direkt koppling till hur forskningen genomförs. *Tvärvetenskap* innebär att forskare från olika

områden i interaktiva processer formulerar forskningsproblem och metoder att studera dessa tillsammans. Detta kan leda till fördjupade och integrerade forskningsresultat. Emellertid har varken mångvetenskapligt eller tvärvetenskapligt forskningsdesign en inbyggd relation till samhälleligt nyttiggörande.

I kontrast till detta handlar *transdisciplinär forskning* om hur kunskap skapas genom att forskares kunskap och det som kan benämnas praktikens kunskap integreras. Det kvarstår att kunskapsprocessen i stora drag följer forskningens arbetssätt. Transdisciplinär forskning involverar forskare från ett eller flera ämnen samt praktiker från olika samhällssektorer. Genom att göra praktikens kunskap till en komponent i forskningsprocessen stödjer det möjligheten att komma fram till resultat som uppfattas vara meningsfulla och möjliga att nyttiggöra inom sin organisation som en del av i samhället. På så sätt har den transdisciplinära forskningen en potential att skapa kunskap som är meningsfull för praktiken såväl som för forskning och akademi.

Mobjörk (2010) gör en schematisk uppdelning mellan mångvetenskap, tvärvetenskap och transdisciplinär kunskap utifrån dimensionerna samverkan och moment för samverkan som sammanfattas i tabell 1. I den här tabellen skiljer vi ut olika samverkansformer som omfattar dialoger och utbyten som i grunden handlar om att kommunicera med varandra. Detta ingår även i samarbeten genom vilket man dessutom genomför forskningssteg tillsammans. Den transdisciplinära forskningen kan genomföras genom olika samverkansformer som dialog och eller som samarbete.

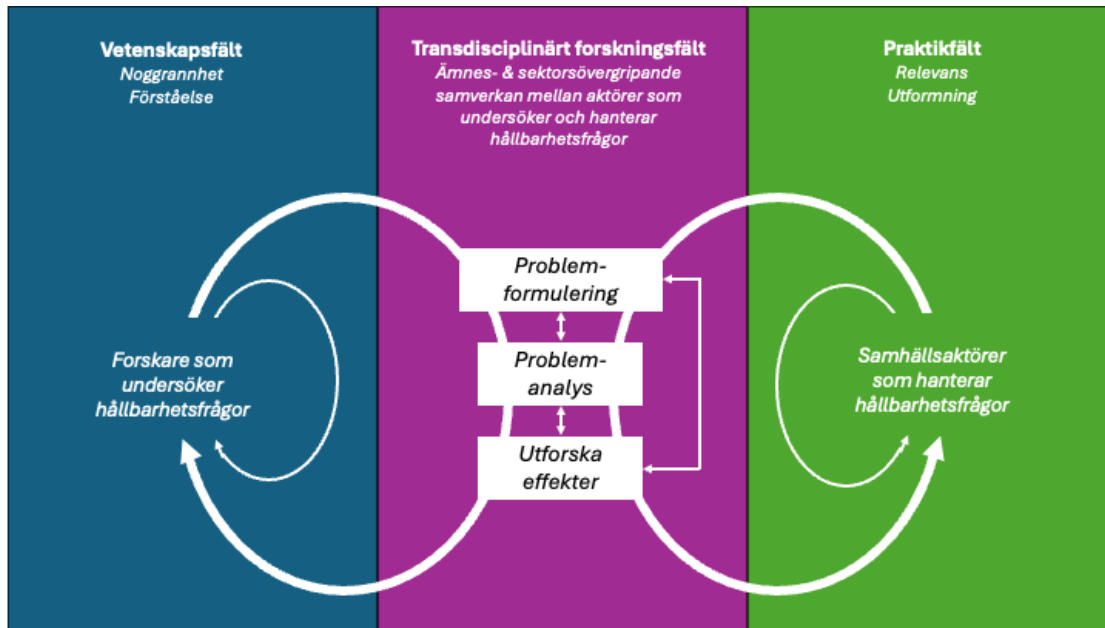
	Mångvetenskap	Tvärvetenskap	Transdisciplinär kunskap
Typ av samverkan	Dialog och utbyten mellan forskare i olika discipliner.	Samarbete mellan forskare från olika discipliner, gemensamma problem och metoder	Dialog och samarbeten mellan forskare och praktiker
Hur samverkan motiveras och integreras i forskningen	Mot slutet av ett projekt görs en syn-tes	Både instrumentell och kritisk. Samarbetet är en del av forskningsdesignen. Syftar till att skapa gemensam förståelse av problem.	

Tabell. 1 Olika sätt att förstå samarbete över ämnes- och sektorsgränser i forskning (efter Mobjörk, 2010, sid 868).

Inom transdisciplinära perspektiv är det viktigt att betona att lärandet och utbytet mellan forskning och praktik inte är en envägskommunikation dvs. att ett transdisciplinärt perspektiv endast ska säkerställa att forskningen är till nytta för praktiken. Snarare är det en mer komplex och cyklisk relation där ett transdisciplinärt lärande och utbyte sker i mötet mellan forskare och praktiker, mellan forskare och forskare, och mellan praktiker och praktiker och olika typer av kunskaper. Pohl, Krütli och Stauffacher (2017) beskriver transdisciplinär kunskapsproduktion som en process där vetenskapens och praktikens sätt att tänka möts. Forskningen rör sig då mellan olika typer av kunskap:

- att förstå vad problemet handlar om (systemkunskap),
- att diskutera vad vi vill uppnå (målkunskap),
- och att utveckla vägar framåt (transformationskunskap)

Det är också viktigt att betona att utvecklingen av olika slags kunskap i en transdisciplinär miljö är kontinuerlig och cyklisk, och inte sker vid enstaka tillfällen som följer en strikt linjär progression. Förhållandet mellan praktik och akademi i en transdisciplinär forskningsprocess kan illustreras genom figur 1:

Figur 1. Den transdisciplinära forskningsprocessen (efter Pohl, Krütli & Stauffacher 2017).

Utifrån figur 1 kan det faktiska mötet mellan forskargruppen och referensgruppen sägas ske i den mittersta delen av figuren, det transdisciplinära fältet. Rent praktiskt har det inom vårt forskningsprojekt skett genom projektets referensgruppsmöten som har genomförts två gånger per år, cirka 90 minuter per möte. Mötena har organiserats online för att underlätta schemaläggning och minimera behovet av resor. Majoriteten av såväl forskare som praktiker har deltagit vid varje möte. Som en del i förberedelserna inför varje referensgruppsmöte har det senaste avsnittet av podcasten ”Kollektivtrafikpodden” (se kapitel 1) producerats och gjorts tillgänglig. Podcasten har på så sätt bidragit till att rama in diskussionerna vid referensgruppsmötena tematiskt, men även gett referensgruppens medlemmar möjlighet att påminna sig om projektets inriktning mellan varje möte. I slutet av projektet organiserades en avslutande tvådagars-workshop där referensgruppen deltog tillsammans med ett antal inbjudna forskare med kompetens i ämnet. På workshopen diskuterades projektets övergripande resultat och hur det kan förstås i en vidare kontext kopplat till planering för hållbar mobilitet. Det var vid detta tillfälle som frågan om det transdisciplinära arbete som legat till grund för referensgruppens arbete uppmärksammades och inspirerade till detta kapitel.

Referensgruppens erfarenheter

Som avslutning på våra dialoger med referensgruppen har vi skickat ut några frågor om deras erfarenheter. I det här avsnittet sammanfattar vi deras svar.

Fråga ett handlar om hur deltagandet har påverkat deras kompetens inom sitt arbete som rör frågor kring kollektivtrafik. I svaren ingår att betona att man har breddat och fördjupat sina perspektiv, antingen genom att jämföra sig över nationella system i Norden eller genom nya kunskapsperspektiv. Projektet har även bidragit till nya nätverk både med akademiker och andra praktiker. Utifrån arbetet med referensgruppen har nya projektsamarbeten formats. Vidare har projektets tidsperspektiv, som innebär att följa implementeringen av kollektivtrafiklagen och dess konsekvenser för omskalning över en längre tid, varit uppskattat. Den avslutande workshopen lyfts särskilt fram som ett sätt att ”knyta ihop säcken” kring projektets frågor och att förankra forskningens resultat med praktiken.

Fråga två handlar om hur de upplever att de har kunnat bidra till forskningsprojektet. I svaren på den här frågan har man reflekterat över dynamiken som uppstår då det konkreta praktiska perspektivet möter forskningens mer abstrakta modeller. Detta uppfattas vara till ömsesidig nytta, särskilt när praktiken har erfarenheter från olika geografiska kontexter som kontrasterar och kompletterar den geografi som forskningen studerar. Vidare kan praktiken bidra med kritisk blick på insamlat empiriskt material och därmed att trovärdigheten för forskningsresultaten stärks, och att forskningen blir relevant för praktiker.

Fråga tre handlar om medskick till framtida referensgrupper. En reflektion om att dialogerna har präglats av ömsesidigt intresse mellan forskning och praktik, är värd att betona och som kan bidra till en grund för fortsatt nyttja ”varandras” kunskaper inom forskning och inom praktik. Referensgruppsdeltagare menar att det blir intressant att vara med i de fall man uppfattar att forskarna är ”grundade” i sakfrågan och tydliga med organiseringen för referensgruppsmöten. Detta är nödvändigt för att man kan motivera den tid som man bidrar med till projektet och för att det inte ska störa planeringen av sitt arbete. Andra medskick handlar om den praktiska organiseringen av gruppens arbete.

Podcastens funktion för att ”påminna” referensgruppen om projektets kärnfrågor inför varje möte, samt strukturen med förberedande frågeställningar inför varje lyfts särskilt fram. Kombinationen av kortare digitala möten under projektets gång och ett längre avslutande fysiskt möte närmare projektavslut framhålls som ett lyckat koncept.

Avslutande reflektioner

I det här kapitlet har vi (1) noterat obalansen mellan rutinen att organisera för referensgrupper i forskningsprojekt och avsaknad av metoddiskussion om detta; (2) föreslagit ett perspektiv för transdisciplinär forskning kan vara ett stöd för hur man organiserar för en referensgrupp; samt (3) sammanfattat erfarenheter från referensgruppen inom vårt forskningsprojekt om kollektivtrafik.

En viktig slutsats är att referensgruppens arbete i detta projekt med fördel kan förstås genom ett transdisciplinärt kunskapsperspektiv. Med utgångspunkt i Mobjörks distinktion mellan mångvetenskap, tvärvetenskap och transdisciplinär kunskap (Mobjörk, 2010) visar kapitlet hur dialogen mellan forskare och praktiker har bidragit till att integrera olika kunskapsformer snarare än att enbart utbyta färdiga resultat. Referensgruppen har därmed fungerat som en arena där praktikens erfarenhetsbaserade kunskap och forskningens analytiska och teoretiska perspektiv möts och ömsesidigt berikar varandra.

En ytterligare slutsats är att formerna för organisering är avgörande för referensgruppens värdeskapande. Tydlig struktur, förberedande material, regelbundenhet och respekt för deltagarnas tid framstår som centrala förutsättningar för ett ömsesidigt lärande. I detta avseende har kombinationen av återkommande digitala möten, en gemensam kommunikativ ram genom podcasten samt en avslutande fysisk workshop varit särskilt framgångsrik. Det möjliggjorde både kontinuitet över tid och fördjupning i projektets slutskede.

Även om det här har varit kortfattat hoppas vi att texten kan inspirera till fördjupade analyser om hur referensgrupper organiseras och hur detta kan bidra till kunskap som är framtagen på forskningsgrund. För detta utgör perspektivet på transdisciplinär kunskap en användbar utgångspunkt i samspel med perspektiv på vetenskapligt grundad

forskning som kan vara tvärvetenskaplig, mångvetenskaplig eller inom disciplinära områden. De här olika kunskapsformerna ska betraktas som ömsesidigt berikande. Det kvarstår emellertid att den transdisciplinära kunskapen förtjänar extra uppmärksamhet i de fall forskning syftar till nyttiggörande. I det här sammanhanget är det meningsfullt att kodifiera erfarenheter från referensgrupper och därmed sprida erfarenheter från dessa till gagn för forskningens påverkan på samhällsutvecklingen.

Referenser

- Mobjörk, M. (2010). Consulting versus participatory transdisciplinarity: A refined classification of transdisciplinary research, *Futures*, 42: 866–873.
- Pohl, C.; Krütli, P. & Stauffacher, M. (2017). Ten Reflective Steps for Rendering Research Societally Relevant, *GAIA*, 26(1): 43–51.
- Vetenskapsrådet (2024). *God forskningssed*, VR2405, Vetenskapsrådet: Stockholm, 1–122.